

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת כי תצא תשע"ט¹

עבודת ראש השנה - הכרה במלכות ה'

עלינו את הקב"ה. ענין זה ניכר גם בנוסח הברכה שתקנו לנו חז"ל בתפלת ראש השנה ובקידוש היום. הגמרא הרי אומרת כלל בהלכות ברכות - "אין חותמין בשמים" (ברכות מט, א). כלומר: גם בברכה שעוסקת בכמה ענינים, החתימה צריכה לעסוק בענין אחד בלבד, ולא יותר. [למשל: בברכת אבות אומרים "אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב, הא-ל הגדול הגבור והנורא" וכו', אבל חותמים ב"מגן אברהם", ולא יותר. וכן בברכה השניה, "אתה גבור... מכלכל חיים בחסד, מחיה מתים ברחמים רבים..."], וחותמים ב"מחיה המתים", ולא יותר]. ממילא קשה, כיצד חותמים בראש השנה את ברכת קדושת היום במילים "מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון"? הרי שלושה ענינים יש כאן: (א) מלך על כל הארץ, (ב) מקדש ישראל, (ג) מקדש יום הזכרון!

לגבי הצירוף של "מקדש ישראל ויום הזכרון" מסבירה הגמרא (שם), שאין כאן שני ענינים אלא ענין אחד - מקדש ישראל שמקדשים את יום הזכרון [שזהו אחד המאפיינים של קדושת ישראל, שיש בכחם לקדש את הזמנים]. אבל "מלך על כל הארץ" - כיצד שייך ענין זה ל"מקדש ישראל ויום הזכרון"? מדוע אין כאן בעיה של חתימה בשני ענינים? התשובה היא, שתוקף קדושת היום של ראש השנה הוא להעמיק בו את ההכרה בכך שה' הוא "מלך על כל הארץ". ממילא, אין כאן חתימה בשני ענינים, אלא הכל ענין אחד: מפני שהוא "מלך על כל הארץ", לכן הוא "מקדש ישראל ויום הזכרון", כדי שנקדיש יום זה לקבלת מלכותו⁸.

למה דווקא ראש השנה הוא היום שנקבע לעבוד בו על ענין זה, של הכרה במלכות שמים? כי הראשון שהכיר במלכות ה' היה אדם הראשון, ואדם הראשון נברא בראש השנה (ר"ן מס' ר"ה דף ג, א מדפי הרי"ף בשם הפסיקתא). אמנם אנו אומרים שהקב"ה הוא "אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא" - עוד לפני בריאת העולם כבר היה הקב"ה מלך⁹ - אבל אז לא היה עדיין מי שיכיר במלכותו ויקרא לו "מלך", כי לא היו נבראים. רק אחרי שנברא העולם - "לעת נעשה בחפצו כל - אזי מלך שמו נקרא". אז היה כבר מי שיקרא לקב"ה מלך. נמצא, שההמלכה הראשונה של הקב"ה היתה ע"י אדם הראשון שנברא בר"ה. לכן עבודת היום של ר"ה היא "תמליכוני עליכם". ביום זה אנו מעמיקים את הכרתנו במלכותו ית' בעולם, ומתפללים לפניו שכל העולם יגיע להכרה זו.

מלכות ה' לעומת מלכות בשר ודם

כשאנו עובדים בראש השנה על ההכרה במלכות ה', צריך להבין על איזה מין מלכות אנו מדברים. הרמב"ם אומר: "בימי אנוש טעו בני אדם טעות

חודש אלול - הזמן למלחמת היצר

התורה אומרת: "פי תצא למלחמה על איביך, וינתנו ה' אלקיך בידך ושבית שביו" (דברים כא, י). "איביך" - לשון רבים². "וינתנו" - לשון יחיד³. למה עוברת התורה מלשון רבים ללשון יחיד? - אמרו בדרך רמז (ע"י כלי יקר), שמדובר באמת בשני אויבים. אויב חיצוני, ואויב פנימי. על האויב החיצוני אומרת התורה - "וינתנו ה' אלקיך בידך, ושבית שביו". את האויב הזה הקב"ה ידאג להכניע. אבל נשאר עדין האויב השני, הפנימי - "ויראית בפשקיה אשת יפת תאר" (שם, יא) - "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע" (רש"י שם)⁴. את האויב הזה צריך להכניע. כאן אין "וינתנו ה' אלקיך בידך", אלא אתה זה שצריך להתגבר עליו. אם קשה לך להתגבר על האויב הזה - התורה מקילה עליך, ומתירה לך אשת יפת תואר, [שזהו היתר שמאד לא כדאי לסמוך עליו (ע"י רש"י שם)]. אבל ברמת העקרון, את האויב הזה אתה צריך להכניע, ואתה זה שצריך להתגבר עליו. לכן נאמר "וינתנו ה' אלקיך בידך" בלשון יחיד, כי רק אחד משני האויבים ה' יתן בידך. על האויב השני תצטרך להתגבר בעצמך⁵.

ובאמת, שאת האויב השני הרבה יותר קשה לנצח, כפי שמביא בעל "חובות הלבבות" על חסיד אחד "שפגע אנשים שבים ממלחמת אויבים, ושללו שלל אחר מלחמה חזקה. אמר להם: שבתם מן המלחמה הקטנה, התעתדו למלחמה הגדולה! אמרו לו: ומה היא המלחמה הגדולה? אמר להם: מלחמת היצר וחייליו" (תה"ל שער יחוד המעשה פ"ה).

וכך גם בפרשתנו. גם אחרי שנתקיים "וינתנו ה' אלקיך בידך ושבית שביו" - נצחת את האויב החיצוני - עדין צריך להתמודד עם אשת יפת תאר שנשבתה במלחמה. עדין צריך להתמודד עם יצר הרע.

המלחמה הזו - לעולם אינה נגמרת. עם האויב הזה צריך להתמודד תמיד, כל ימי חיינו. ובמיוחד בחודש אלול. זה הזמן לצאת למלחמה נגד היצר הרע וחייליו. אם נעשה מצדנו את כל המאמצים האפשריים להלחם באויב הרע הזה ולנצחו, הקב"ה יעזור לנו גם במלחמה הזו⁶, ובפרט בחודש הזה, חודש הרחמים והסליחות, חודש של "אני לדודי ודודי לי", שיש בו יותר קרבת אלקים ויותר סייעתא דשמיא משאר ימות השנה. אבל אם לא נתאמץ - לא יהיה כלום. כי המלחמה הזו מוטלת בעיקרה עלינו, ואם אנו לא נלחם אותה, הקב"ה לא יעשה אותה בשבילנו⁷.

עבודת ראש השנה - תמליכוני עליכם

אנו מתקרבים לראש השנה, יום הדין. חז"ל אמרו, "אמרו לפני בראש השנה מלכות... כדי שתמליכוני עליכם" (ר"ה טז, א). זהו מיסודות העבודה של ראש השנה, להמליך

כל העולם, ואינו צריך לשום כח אחר. הוא לבדו מנהיג, הוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים, ואין מי שיכול למחות בידו. לא כמו מלך בשר ודם, שמוגבל לפעמים ע"י פרלמנט שצריך לאשר את החלטותיו, או ע"י בג"ץ שיכול לבטל את החלטותיו. אצל הקב"ה זה לא כך. הקב"ה הוא הבג"צ, ואין בג"צ מעליו. הוא השופט, ואין שופט מעליו. הוא מחליט הכל, והוא עושה הכל. זהו תורף ברכת מלכויות, וזו היא עבודת היום של ראש השנה - "אָמְרוּ לַפְנֵי בַרְּהַ מַלְכוּת... כדי שתמליכוני עליכם". להכיר שהכל תלוי אך ורק ברצונו. כל מה שקרה בעולם השנה, הכל מפני שכך ה' חתם בשנה שעברה. החיים והמוות, הבריאות והפרנסה, השלום, או ח"ו היפך השלום, הכל מאת ה'. אין מישהו אחר. על כל זה צריכים לחשוב בר"ה, להכיר במלכות ה', "מלך על כל הארץ".

אמרו בדרך רמז, שאפילו בקריאת התורה של יום השני של ר"ה הקריאה מסתיימת בפסוק "וּפִילְגְּשׁוּ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה, וְתִלְדַּגְּמָה גַם הוּא אֶת טִבְחַת נְאֻת גַּחַם נְאֻת פִּחְשׁ נְאֻת מַעֲכָה" (בראשית כב, כד), "מַעֲכָה" זה ראשי תיבות של "מלך על כל הארץ"¹². זה עיקר ר"ה, להכיר שהוא מלך מוחלט, אין אחר, לא בג"ץ ולא שום כח אחר יכול לעכב בידו, לא בעליונים ולא בתחתונים. להגיע להכרה שכל מה שחטאנו במשך השנה היה טעות, כל מה שעושים נגד רצון ה' הוא טעות, הטוב האמיתי הוא רק לעשות את רצון ה', לא משהו אחר. זו התחלת התשובה, זהו יסוד התשובה. ר"ה הוא הראשון לעשרת ימי תשובה, ובזה אנו מתחילים את התשובה, להכיר שאפס זולתו, כל מה שעשיתי אחרת הוא כאין וכאפס, לא מועיל כלום, אם לא מזיק. תורה ומצוות, הם לבד הדברים שמועילים באמת. זו הדרך לתשובה. וידוי איננו אומרים בר"ה, אח"כ ביוה"כ אנו מפרטים, אשמנו, בגדנו, חטאנו בזה, חטאנו במשהו אחר, אלו כבר הפרטים, אבל התחלת התשובה היא לחתור מתחת היסוד של כל העבירות, ואם היסוד נופל כל הבניין מתערער, אח"כ ביום הכיפורים להתחרט על שעשינו כך ועשינו כך, אבל בר"ה להגיע להכרה ברורה שכל מה שעשינו נגד רצון ה' זה הבל, בלי תכלית, זו עבודת ר"ה.

אכילת "סימנים" בראש השנה - כיצד היא משפיעה על דיננו?

אנו נוהגים בר"ה לאכול דבש ועוד כל מיני סימנים טובים. המאירי כבר שואל (ב"בית הבחירה" על מס' כריתות ו, א), למה אין בזה איסור של ניהוש¹³? (עי' ויקרא יט, כו וברשי"ש) בשלמא אם למדתי תורה, מגיע לי על זה שכר. אם נתתי צדקה, גם על זה מגיע לי שכר. אבל בשביל שאכלתי דבש או קרא מגיע לי שכר?! איך יכולה אכילת קרא או כרתי להשפיע שתהיה לי שנה טובה? - כך שואל המאירי. ותירץ, שאין הכוונה שבגלל שאכלתי פֶּרְתֵי יִכְרְתוּ אויבינו, או בגלל שאכלתי תמרים יתמו שונאינו. אדם יכול לאכול קילו דבש וזה לא ישפיע כלום. מה היא א"כ מטרת אכילת הסימנים? המטרה היא "לעזור בו לבבו להנהיגה טובה". שנזכור גם בזמן הסעודה, ולא רק בזמן התפלה בבית הכנסת, שהיום הוא יום הדין, שאנו נידונים היום, שה'

גדולה". מה היתה הטעות? הם חשבו, שכשם שמלך בשר ודם רוצה שיחלקו כבוד לא רק לו אלא גם לעבדיו, והוא מעניש את מי שמבזה אותם, כי כבודם הוא כבודו ובזיונם הוא כבזיון המלך, כך גם מלך מלכי המלכים הקב"ה רוצה שיחלקו כבוד לעבדיו: לשמש, לירח ולכל צבא השמים. מה עשו? "התחילו לבנות לכוכבים הַיְכָלוֹת, ולהקריב להן קרבנות, ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולם", כדי לכבד בזה את עבדיו ומשמשי של הקב"ה, ומזה התפתחה אחר כך עבודת כוכבים גמורה, שהתחילו לייחס אלוהות לכוכבים עצמם¹⁰ (כמבואר כל זה ברמב"ם, ריש הלכות עבודת כוכבים).

ונהגה, המתבונן היטב בלשון הרמב"ם יבחין, שהגדיר את מחשבתם של אנשי דור אנוש [לעבוד את הכוכבים כדי לכבד בזה את הקב"ה] לא רק כטעות בהבנת רצון ה', אלא כטעות קשה בסברה ("בימי אנוש טעו בני אדם טעות גדולה, ונבערה עצת חכמי אותו הדור"). וקשה לכאורה: מה כאן הטעות בסברה? הרי סברת אנשי דור אנוש נראית לכאורה הגיונית מאד! הרי מלך בשר ודם באמת רוצה שיכבדו את שריו ופקידיו, ומי שמזלזל בהם הוא כפוגע במלכות. מדוע א"כ לא ירצה גם הקב"ה שישתחוו לשריו ועבדיו ויכבדו?

נראה לבאר, שהטעות הגדולה שבמחשבה זו, היא חוסר ההבנה שקיים הבדל תהומי בין עבדיו של מלך בשר ודם לעבדיו של מלך מלכי המלכים הקב"ה. מלך בשר ודם מוכרח שיהיו לו עבדים. אם לא יהיו לו עבדים - חיילים שוטרים ושרים שהכל סרים למשמעתם - הוא לא יוכל לממש את מלכותו. אם הצבא והשרים יחליטו שלא להכיר במלך, המלך יוכל לצעוק ברחובות מבוקר עד ערב "אני המלך", ושום דבר לא יעזור לו. או שיכרתו את ראשו, או - במקרה הטוב - ישאירו אותו בתור משוגע שמסתובב וצועק ברחובות. בכל אופן, מלכות לא תהיה לו. לכן דורש מלך בשר ודם מנתיניו לכבד גם את שריו ועבדיו, שכן בלעדיהם - תתבטל מלכותו.

לא כן אצל הקב"ה. לקב"ה יש אמנם גם כן שרים, שר צבא (יהושע ה, יד) ושר הפנים (ברכות נא, א) ושר של אש (פסחים קיח, א) ושר של ברד (שם) ושר של ים (שם, ב; גיטין סח, ב) ושר חֲמָה ושר צֶפֶה (סנהדרין קח, ב) ועוד שרים רבים ונכבדים מאלה, אבל האמת היא שהקב"ה לא זקוק לשרים האלה. הוא יכול לעשות כל אשר יחפוץ גם בלי עזרתם, וגם לאחר שהם נמצאים - הם אינם יכולים לעשות דבר. הקב"ה לבדו, הוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים, ולא השרים. הוא לבדו משנה עיתים ומחליף את הזמנים, ומסדר את הכוכבים, ואין שום כח אחר זולתו. ממילא אין לקב"ה צורך שיכבדו את שריו ועבדיו, וממילא זוהי "טעות גדולה" לחשוב שהקב"ה מעוניין שיכבדו; טעות שהיא שורש לעבודה זרה, כי היא מצביעה על חוסר הבנת אֶפְיָה של מלכות שמים, שהיא מלכות שאינה זקוקה לעוזרים ומסייעים¹¹.

מלכות ה' - על כל העולם כולו

זה התוכן של ברכת מלכויות, שה' לבדו הוא מלך על

לפניך" או לא לומר, אבל זה ודאי שצריך להגיע להכרה ש"אין לנו מלך אלא אתה", אין שום כח בעולם שיכול לעזור לנו, רק רצון ה' לבד. עם נגיע להכרה הזו, נזכה בעז"ה שה' יחתום את כולנו לשנה טובה ומתוקה.

יקרע רוע גזר דיננו, יכתוב אותנו לחיים טובים וכל שאר הדברים שמבקשים, יחדש עלינו שנה טובה ומתוקה. זה הטעם לאכילת הסימנים בר"ה, לזכור כל הזמן שאפס זולתו, שאין מי שיכול לתת שנה טובה ומתוקה, לא בג"ץ ולא צה"ל ולא שום כח אחר, רק הקב"ה יכול לתת שנה טובה ומתוקה, זו עבודת היום של ר"ה, המלכויות. יש לנו ברכה שלמה במוסף, ברכת המלכויות, אבל גם בשאר התפילות אנו חותמים "מלך על כל הארץ", גם בקידוש, "מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון", כי העיקר בר"ה הוא להכיר את המלכות, וממילא כל מה שמנוגד למלכות זה הבל וריק, ואין לו טעם. זאת התשובה. הפוסקים דנים אם לומר בר"ה "אבינו מלכנו חטאנו

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו" (כרך ג', תשס"ט, עמ' ק"ח)].
הקשר בפרשת כי תצא שציינ הרב שליט"א: "כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֲבִיבֶיךָ" (דברים כא, י) ⇔ "וְהָיָה בְּהִנָּחֵם ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל אֲבִיבֶיךָ" (שם כה, יט).
קשר נוסף: "וְנָאִיתָ בְּשִׁבְיָהּ אֶשֶׁת וְפֶת תֹּאֲרֹךְ... וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה" (שם כא, יא), "אם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור" (רש"י) ⇔ "וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים" (שם כה, יח).
קשר נוסף: "וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה" (שם כא, יא), "אם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור" (רש"י) ⇔ "כָּל הַנְּחָשִׁים אֲחֵרֶיךָ" (שם כה, יח), "חסרי כח מחמת חטאם" (רש"י שם).
קשר נוסף: "וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה" (שם כא, יא), "מתגירת בעל כרח" (רמב"ן שם, יב) ⇔ "וְזָכֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמֶלְק" (שם כה, יז), "תמנע... בעיא לאיגורי... ולא קבלוה... נפק מינה עמלק דצערינהו לישראל" (סנה' צט, ב). [קשר הפוך].
2. כי הוא מלא יו"ד - "אֲבִיבֶיךָ". ובלשון יחיד - "אֲבִיבֶיךָ".
3. דבלשון רבים היה לו לומר "וְנִתְּנָם".
4. ובזוהר חדש בפרשתנו מבואר, דכל הפרשה כולה לא נאמרה אלא כנגד יצר הרע. דכך אמרו שם: "כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֲבִיבֶיךָ - דא יצר הרע, דאנן צריכינן למיפק לקבליה במילין דאורייתא ולקטרגא ליה (=ולצרו אוחו), וכדין יתמסר בידא דבר נש... אֶשֶׁת וְפֶת תֹּאֲרֹךְ - דא היא נשמתא (שהיא שבויה ביד יצר הרע)... וּבְקִרְתָּהּ אֶת אִבְיָהָ וְנָאִתָּה אִמָּהּ כִּי חַיִּים - דא היא נְכִיחָה דאלול". ומבואר שם ש"אֲבִיבֶיךָ" זה הקב"ה, ו"אִמָּה" זו התורה (ועל הנשמה לבכות על ריחוקה מהם, בגלל היצר הרע שלקחה בשבי). "וְנִתְּנָם" (אחרי שתתגבר על יצר הרע) תבוא אֵלֶיהָ (אל הנשמה) וּבְעֻלָּתָהּ, וְהִיטָה לְךָ לְאִשָּׁה".
וגם ברש"י נרמז קצת ענין זה, שכתב: "כי תצא למלחמה - במלחמת הרשות הכתוב מדבר". ומה היא מלחמת הרשות? - י"ל בדרך רמז, שהכונה היא למלחמת היצר. שהרשות נתונה לכל אדם להי צדיק או רשע (אבות פ"ג מט"ו), והיצר מושך לרע, וצריך להלחם בו ולהכריעו ולנצחו.
5. והגם שחז"ל אמרו "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו... ואלמלא הקב"ה שעוזר לו - אינו יכול לו" (סוכה נב, ב), הרי שהקב"ה עוזר גם במלחמה השניה - נגד יצה"ר - אך במלחמה הראשונה, אין צורך במאבק רוחני פנימי. צריך תפלה וזכויות, אבל אין כאן מלחמה פנימית. רק חיצונית. ואתה - הקב"ה מנהל. "מלחמות - אני עשיתי" (ע"ז דף ב, ב). משא"כ במלחמה נגד האויב הפנימי - נגד יצה"ר - כאן עיקר המלחמה היא שלנו. אנו אלו שצריכים לעשות את עיקר המאמץ המלחמתי. אמנם הקב"ה עוזר, כנ"ל, אך עיקר המאמץ הוא שלנו.
6. ע"י בהערה הקודמת.
7. התורה הרי אומרת בפרשתנו: "לֹא תִרְאֶה אֶת תְּמוֹרַת אֲחִיבֶיךָ או שוֹרֵוֹ נְפִלִים בְּכַרְךָ וְהִתְעַלְמַת מֵהֶם, הֵקֵם תִּקְוֶה עִמּוֹ" (דברים כב, ד). "עמו - עם בעליו. אבל אם הלך וישב לו, ואמר לו הואיל ועליך מצוה אם רצית לטעון טעון, פטור" (רש"י). וכך הוא גם בעניני שמיא. אם אדם מקדש עצמו מלמטה, מקדשין אותו מלמעלה. אבל אם אדם משאיר את כל העבודה לקב"ה, והוא אינו עושה מאומה - הקב"ה אינו עוזר לו ("חפץ חיים" עה"ת שם).
8. וכן לרשב"ג (ר"ה לב, א) שסובר שכולל את קדושת היום בברכת זכרונות (ולא בברכת מלכויות), וחותרם בה "ברוך אתה ה' זוכר הברית, מקדש ישראל ויום הזכרון", צריך לומר דמהות קדושת היום היא שה' זוכר בו מעשי בני האדם ודן אותם לפי מעשיהם, וא"כ אין כאן חתימה בשני ענינים, אלא הכל ענין אחד: מפני שהוא "זוכר הברית", לכן הוא "מקדש ישראל ויום הזכרון", כדי שנקדיש יום זה להעלות בו זכרונו לפניו לטובה. [ומודה רשב"ג לרבי (שסובר שכולל קדושת היום במלכויות), שגם "מלכויות" הן מתוקף קדושת היום כמו

ה"זכרונות"; וגם רבי מודה לרשב"ג שגם ה"זכרונות" הן מתוקף קדושת היום כמו ה"מלכויות". אלא שנחלקו היכן ראוי יותר להזכיר את קדושת היום, בברכה הרביעית או בברכה האמצעית, כמבואר בגמ' (ר"ה שם).

ולגבי יוה"כ, שגם שם חותמים "מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל, ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה, מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הכפורים", צ"ל ד"מלך מוחל וסולח" הוא ממהות קדושת היום, והוא ענין אחד עם "מקדש ישראל ויום הכפורים". ולגבי "מלך על כל הארץ" צריך לומר, שבכל עשרה ימים אלו ה' מראה את מלכותו במה שהוא דן ושופט את העולם, (ולכן בכל עשיית אומרים "המלך הקדוש ו"המלך המשפט"), וא"כ גם זהו ממהות קדושת היום, דמכח זה שהוא מלך העולם הוא דן אותנו וסולח לעונותינו ביום הזה, והכל ענין אחד.

9. מה המשמעות של מלכות ה' כשאין נבראים למלוך עליהם? - המשמעות היא, שגם במצב כזה הקב"ה יכול לעשות כל מה שירצה. כי המלוכה, אין עיקר ענינה השליטה על אחרים, אלא עיקר ענינה הוא שהמלך אינו מוגבל, ויכול לעשות כל אשר יחפוץ, [מלכא - מאי דבעי עביד. שהמלך פורץ גדר... ואין מוחין בידו] (פסחים קי, א), ורק ממילא יוצא מזה גם ענין השליטה על אחרים, שכיון שהמלך אינו מוגבל, ממילא הוא שולט על האחרים - במידה וקיימים "אחרים" - ועושה עמם מה שהוא חפץ, ואין מי שיעכב בידו. [ומה שמובא בסה"ק שסיבת בריאת העולם היתה, כי "אין מלך בלא עם", "ואם אין צבא למלך ואין מחנה למלך על מה הוא מולך" (פרקי דר"א פ"ג), זהו רק כדי להוציא את המלכות אל הפועל, ולגלותה. אבל באמת ובעצם, גם בלי עם - הקב"ה מלך].

10. ועי' עוד בזה ב"נפש החיים" שער ג' פ"ט.

11. וב"בני יששכר" ביאר את טעות אנשי דור אנוש על פי המבואר בגמרא, שאוריה החתי מורד במלכות היה, כיון שאמר בפני דוד המלך "יִנְאֲדָנִי יוֹאֲבָב (שמו"ב יא, יא), "וזהו מרד שֶׁקָּאָו אֲדוֹן בְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ" (רש"י קידושין מג, א), "דלאו אורח ארעא לקבל עליו מרות אחרים בפני המלך" (רש"י שבת נו, א). הרי לנו, שאף שרצון המלך שיכבדו את הממונים מטעמו, כשר הצבא וכד', אין מקום לכבדם בפני המלך, והמכבדם בפניו הרי הוא מזלזל ומורד במלך. וכן באנשי דור אנוש: אילו הכירו שהקב"ה "מלא כל הארץ כבודו", לא היו מעיזים לכבד בפניו את הממונים על ידו. אך טעותם היתה, שהתייחסו לקב"ה כמצוי "במקומו" בלבד, ועל כך הם נתבעו ("בני יששכר" מאמרי חודש תשרי, מאמר י"א אות ט"ו).

12. וכן "פתח"ש ראשי תיבות "תקעו בחדש שופר".

13. "לא תאכלו על הדם, לא תנחשו ולא תעונו" (ויקרא יט, כו), "לא תנחשו - כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות, פתו נפלה מפיו, צבי הפסיקו בדרך" (רש"י).